



Τα Χριστούγεννα κατά τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη

Εάν τὸ Πάσχα εἶναι ἡ λαμπρότατη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἑορτὴ, τὰ Χριστούγεννα βεβαίως εἶναι ἡ γλυκύτατη καὶ συγκινητικοτάτη, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη ὡς οἰκογενειακὴ κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ.

Ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἀνεπτύχθησαν καὶ διευτυπώθησαν ὄντως, ὥστε προσέλαβεν ἰδιόρρυθμον τινὰ τύπον, καὶ ἦθη, ἔθιμα καὶ παραδόσεις ἰδιαιτέραι πρὸς αὐτὴν συνεκροτήθησαν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀντεπέδρασαν.

Ὁλόκληρον φιλολογίαν ἀποτελοῦσι τὰ λεγόμενα *Contes de Noel*, τὰ Χριστουγεννιάτικα δηλ. παραμύθια, ὧν τινὰ ἐξόχων συγγραφέων ἔργα εἰναιώραιοτατα, βιβλιοθήκην δὲ ὀλόκληρον δύνανται νὰ γεμίσωσι τὰ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενα *Christmas Numbers*, τὰ ἔκτακτα δηλ. φυλλάδια τῶν εἰκονογραφημένων περιοδικῶν τὰ δημοσιευόμενα ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων, μετὰ καλῶν εἰκόνων καὶ ποικιλωτάτης τερπνῆς ὕλης.

Οὐδὲν δὲ ἄπορον ἂν ἐν τῇ Δύσει ἰδίως ἀνεπτύχθη ἡ ἑορτὴ αὕτη, διότι ἐκ τῆς Δύσεως ἔχει ἂν ὄχι τὴν ἀρχὴν, τουλάχιστον τὴν τάξιν καὶ τὴν σύστασιν.

Γνωστὸν ὅτι πρῶτος ὁ θεῖος Χρυσόστομος, «ἐλθόντων τινῶν ἀπὸ τῆς Δύσεως καὶ ἀπαγγειλάντων», ἐκανόνισε τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτε, κατ' αὐτὸν τὸν μῆνα Δεκέμβριον τῇ ιε', ἐχειροτονήθη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τὰ τέλη τοῦ δ' αἰῶνος.

Διότι, φαίνεται, ἕως τότε ἐπεκράτει σύγχυσις, καὶ ἐωρτάζετο μὲν κατὰ τόπους ἡ Χριστοῦ Γέννησις, ἀλλ' ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν ἄλλοι ἄλλοτε καὶ δὲν συνεφώνουν περὶ τῆς ἡμέρας. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἶχεν ὀρίσει ἀπ' ἀρχῆς τὴν κέ' τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔταξεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ ἱερός Χρυσόστομος.

Οὐχ ἦττον ὅμως ἡ Χριστοῦ Γέννησις ἐτιμάτο ἐκπαλαι ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οἱ μέγιστοι δὲ τῶν Πατέρων, οἵτινες ἔζησαν κατὰ τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα, τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον αἰῶνα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ὧν πολλοὶ εἶναι κατὰ τὴν ἀρχαιότερόν του Χρυσορρήμονος διδασκάλου, συνέθεσαν πανηγυρικοὺς καὶ ἐγκωμιαστικοὺς λόγους πρὸς τιμὴν τῆς ἡμέρας. Τὸ δημοτικώτατον ἐκεῖνο ἄσμα, τὸ «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε, Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε», εἶναι κατὰ λέξιν ἠρانیσμενον ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τοῦ καὶ Θεολόγου ἐπικαλουμένου. Ἐκ πανηγυρικοῦ λόγου ἐλήφθη ἐπίσης καὶ τὸ ἐξαποστειλᾶριον τῆς ἑορτῆς. «Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἐξ ὕψους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἀνατολὴ ἀνατολῶν...» Ἡ τελευταία αὕτη φράσις, ἔχει τὸ πρόνομιον, ὡς ἤκουσα, νὰ ἐμπνέη μέγαν ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς ἀτυχήσαντας μὲν περὶ τὴν γλώσσαν, Ἑλληνας δὲ τὴν καρδίαν καὶ τὸ φρόνημα ἀδελφούς ἡμῶν τῆς Καισαρείας καὶ Καππαδοκίας, εὐλόγως καυχωμένους καὶ λέγοντας ὅτι «ἐξ Ἀνατολῆς τὸ φῶς».

Ἐπειδὴ δὲ περὶ πανηγύρεων καὶ ἐγκωμίων ὁ λόγος, δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω τοὺς προσφιλεῖς μοὶ ἀσματογράφους, καὶ νὰ μὴ ἀποτεινῶ τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ μου εἰς πάντας μὲν τοὺς ποιητὰς τῶν διαφόρων τῆς ἑορτῆς ὕμνων, ἀλλ' ἰδίως εἰς τοὺς συνθέτας τῶν δυοῦ αὐτῆς Κανόνων, τὸν ἱερόν, λέγω, Κοσμᾶν, ποιητὴν τοῦ α' Κανόνος, οὗ ἡ ἀρχὴ «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε...», καὶ τὸν πολὺν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ποιητὴν τοῦ β' Κανόνος, οὗ ἡ ἀρχὴ «Ἐσωσε λαόν...». Ὁ β' οὗτος Κανὼν, συγκείμενος ὅλος ἐκ δωδεκασυλλάβων ἰαμβικῶν στίχων (καθότι τὸ μέλος δὲν ἐπιτρέπεται τρίβραχυν οὐδ' ἀνάπαιστον ἐν οὐδεμίᾳ τῶν διποδιῶν χώρα), ἔχει ὡς ἀκροστιχίδα τὸ ἠρωελεγεῖον τοῦτο ἐπίγραμμα:



Ἐνείποις μελέεσσιν ἐφύμνια ταῦτα λιγαίνει
Υἷα Θεοῦ, μερόπων εἵνεκα τικτόμενον

Ἐν χθονί, καὶ λύοντα πολύστονα πῆματα κόσμου
Ἄλλ' ἀνά, ῥητῆρας ῥύεο τῶνδε πόνων.

Ἐν μόνον ἄσμα θὰ παραθέσω ἐκ τοῦ ἱαμβικοῦ τού-
του Κανόνος ὡς δείγμα τοῦ ὅλου:

Λύμην φυγοῦσα τοῦ θεοῦσαι τῇ πλάνῃ, Ἄλητον
ὕμνεϊ τὸν κενούμενον Λόγον Νεανικῶς ἅπασα σὺν
τρόμῳ κτίσις, Ἄδοξον εὐχος δειματουμένη φέρειν,
Ῥευστὴ γεγῶσα, κὰν σοφῶς ἐκαρτέρει.

Καὶ ἐκ τοῦ πρώτου Κανόνος παραθέτω ἐπίσης
τρία κατὰ σειρὰν τροπάρια τῆς ἠ' ὥδης. Καὶ τὰ τρία
ἀναφέρονται εἰς τὴν προσκύνησιν τῶν Μάγων, ἀλλ'
ἐν μὲν τῷ α' καὶ γ' εὐφυῶς ἀντιπαραβάλλεται αὕτη
πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν Βαβυλῶνος, ἐν δὲ τῷ β' γίνε-
ται εὐγλωττος ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν ψαλμὸν «Ἐπὶ τῶν
ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν...». Τὰ τρία
τροπάρια ἔχουσιν ὡς ἐξῆς :

Ἐλκει Βαβυλῶνος ἡ θυγάτηρ παῖδας δορικτή-
τους Δαυῖδ, ἐκ Σιών ἐν αὐτῇ, δωροφόρους πέμπει
δὲ μάγους παῖδας, τὴν του Δαυῖδ θεοδόχον θυγατέ-
ρα λιτανεύσοντας, διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν,

εὐλογεῖται ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερψούτω,
εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὅργανα παρέκλινε τὸ πένθος ὥδης, οὐ γὰρ ᾄδον
ἐν νόθοις οἱ παῖδες Σιών. Βαβυλῶνος, λυεῖ δὲ πλάνην
πᾶσαν καὶ μουσικῶν ἀρμονίαν, Βηθλεέμ ἔξανατείλας
Χριστός, δι' ὃ ἀνυμνοῦντες, κτλ.

Σκύλα Βαβυλῶν τῆς βασιλίδος Σιών καὶ δο-
ρίκτητον ὄλβον ἐδέξατο, θησαυροὺς Χριστὸς ἐκ
Σιών δὲ ταύτης καὶ βασιλεῖς, σὺν ἀστέρι ὁδηγῶ
ἀστροπολοῦντας ἔλκει, κτλ.κτλ.

Καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν τὰ
ἀνωτέρω παρατεθέντα ἀποσπάσματα, ἀδιστακτικῶς
φρονῶ, ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ὠραιότερων λεκτικῶν καλ-
λιτεχνημάτων πάσης ἐποχῆς, καὶ τὸ λέγω χάριν
ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι ἐκ προκαταλήψεως
νομίζουσιν ὅτι δὲν ἐγράφοντο Ἑλληνικά, κατὰ τὸν Ζ'
καὶ Η' αἰῶνα, ὑποθέτοντες καλοκαγάθως, ὅτι τὰ παρ'
ἡμῶν τῶν σημερινῶν γραφόμενα εἶναι Ἑλληνικά,
καὶ ὅτι θ' ἀναγνωσθῶσι ποτὲ ὡς Ἑλληνικά ὑπὸ τῶν
ἐπιγιγνομένων.

(Το ἄρθρο δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορά στο
ἐντυπο «Ἐφημερίς» αρ. φυλ. 359 25/12/1887) ■